

Бојан Стојановић*, мастер права,
Правни саветник Центра за истраживање
и развој друштва IDEAS, Београд

Богдан Красић*,
Центар за миграције и расељеност на Балкану,
Save the Children, Београд

Зоран Т. Стојановић*,
Дипломирани демограф

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД
10.5937/zrpf1-34595

UDK: 614:342.7
341.24:341.43

Раd примљен: 25.10.2021.
Раd прихваћен: 26.02.2022.

МЕЂУНАРОДНА ЗАШТИТА И ПРИМЕНА НАЧЕЛА ЗАБРАНЕ ПРОТЕРИВАЊА У ДРЖАВЕ СА НЕАДЕКВАТНИМ ЗДРАВСТВЕНИМ СИСТЕМИМА ИЛИ НЕДОСТУПНОМ ЗДРАВСТВЕНОМ ЗАШТИТОМ

Апстракт: Пандемија вируса корона поново је оголила драматичне разлике између држава у погледу доступности и квалитета здравствене заштите. Аутори анализирају да ли угрожено право на здравље, као основно људско право, кроз неадекватну или недоступну здравствену негу може бити основ за одобравање међународне заштите или примену начела забране враћања, са посебним освртом на контекст пандемије вируса корона. Теоријски и у правним документима ова тема недовољно је обрађена, а судска пракса је још увек у процесу формирања. Досадашња пракса Европског суда за људска права у погледу права на азил и здравља није јединствена али је за очекивати да у наредном периоду дође до изградње како судске праксе тако и до измена правних оквира.

Кључне речи: право на здравље, азил, међународна заштита, људска права, миграције, пандемија, ковид 19, non-refoulement, Европски суд за људска права.

* bojantstojanovic@gmail.com

* krasicbogdan@gmail.com

* zoranstojanovic84@gmail.com

1. Увод

Пандемија вируса корона која је потресла цели свет представља тренутно највећи изазов који се поставља пред међународну заједницу. Још од првих забележених случајева заражавања вирусом корона, с краја 2019. године, преко периода у којем је Светска здравствена организација прогласила пандемију, па током 2020. и 2021. године, цело човечанство се сусретало са великим бројем изазова узрокованих пандемијом. Од голе борбе за живот сваког зараженог, преко промена свакодневног живота – ограничења или укидања слободе кретања, затварања школа, пропадања великог броја малих и средњих привредних друштава до потпуног краха у појединим привредним делатностима, рестриктивне мере и опасност по живот услед пандемије ставили су на тест људска права и цивилизацијске тековине као никада раније у савременом добу. Услед великог броја пацијената заражених вирусом, здравствени системи готово свих држава света нашли су се пред колапсом, посебно тамо где су већ били у незавидној ситуацији због дугогодишњих криза. Тако се дошло у ситуацију да и држављани, као и остале категорије људи у многим државама света нису били у могућности да добију адекватну помоћ. У сиромашнијим земљама, које су се и пре пандемије налазиле у тешким економским, социјалним, безбедносним и другим кризама и ризицима, опстанак дела становништва озбиљно је доведен у питање.

Цела ситуација изазвана пандемијом одразила се и на избегличко-мигрантску популацију, као једну од најрањивијих категорија становништва. Они су, услед пандемије, изложени додатним ризицима, како у држави порекла, тако пролазећи кроз државе транзита, па чак и у државама одредишта. Пандемија није зауставила миграције, већ их је успорила и отежала, те избеглице и мигранте довела у знатно лошији положај него пре избијања пандемије и изложила бројним ризицима – поред заражавања вирусом, повећана је вероватноћа јављања и других ризика својствених овој категорији. Како би се што пре домогли државе одредишта, избеглице и мигранти лако постају плен трговаца људима¹ и кријумчара, изложени су већим трошковима, те другим безбедносним ризицима. Такође, стање у појединим државама порекла избеглица, услед тешке ситуације са пандемијом, отежава или потпуно онемогућава повратак избеглих у те државе.

1 UNHCR и IOM су јуна 2020. године објавили новелирано издање документа: IOM-UNHCR Framework document on developing standard operating procedures to facilitate the identification and protection of victims of trafficking, June 2020, види прегледно код Стојановић, Б. (2020). ИОМ-УНХЦР Оквирни документ о развоју стандардних оперативних процедура за олакшавање идентификације и заштите жртава трговине људима, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. LIX, бр. 89. 391–395.

Из напред наведених разлога, аутори рада су се прихватили захтевног задатка да истраже и анализирају да ли угрожено право на здравље, које несумњиво представља људско право, кроз неадекватну или недоступну здравствену негу може бити основ за уживање права на међународну заштиту или примену начела забране протеривања, са посебним освртом на контекст пандемије вируса корона и актуелну судску праксу у Европи. Теоријски и у правним документима ова тема је недовољно обрађена.

2. Пандемија и њене последице

Брзо ширење вируса и проглашење пандемије, у многим земљама света довело је до увођења рестриктивних мера којима су се ограничавала или укидала бројна људска права и слободе. Тако је на нивоу Савета Европе 10 држава дерогирало одређена људска права, у складу са чл. 15 Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода (ЕКЉП).² Међу тим државама је и Република Србија.³

Готово да нема државе света у којој није забележен макар један случај обољења вирусом корона. Такође, забележени су бројни случајеви земаља које на неадекватан начин бележе случајеве заражавања и смртности оболелих. Међутим, оно што представља додатни изазов јесте на који начин се државе носе са новонасталом ситуацијом. Чак и у економски најснажнијим државама света, попут САД и појединих чланица Европске уније (ЕУ), пандемија је изазвала озбиљну кризу те велики број жртава. Криза у појединим, сиромашним државама, још је драстичнија, како због већ лошег стања у здравству, тако због новог изазова у виду пандемије.

Затварање граница била је једна од највидљивијих одлика борбе против ширења пандемије. Државе су затварале границе а правила су се мењала без најаве готово свакодневно. Неке од држава чак су одлучиле да забране повратак сопственим држављанима и поред чињенице да право на држављанство представља људско право и да из њега деривирају бројна

2 Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, *European Treaty Series*, No. 005.

3 Република Србија је 7. априла 2020. године послала нотификацију о дерогацији одредби ЕКЉП, иако је претходно у Републици Србији уведено ванредно стање још 15. марта 2020. године. Уз њу је још девет држава чланица Савета Европе упутило нотификацију Генералном секретару Савета Европе: Албанија, Грузија, Естонија, Јерменија, Летонија, Молдавија, Румунија, Сан Марино и Северна Македонија. Доступно на: bit.ly/3jxFQx3.

права резервисана за држављане.⁴ У погледу избеглица и миграната ова проблематика може најбоље да се сагледа имајући у виду чињеницу да поједине државе предвиђају санкције према појединцима који проведу дужи период од предвиђеног ван територије (забрана уласка у државу, одузимање држављанства, одузимање путне исправе, забрана напуштања државе по повратку, казнене санкције, итд.). Посебно је критична ситуација у оним државама где су у току оружани сукоби, међународни и/или немеђународни, које су и пре избијања пандемије имале алармантно лош однос према сопственим држављанима (Авганистан, Сирија, Ирак и друге). Такође, услед пандемије вируса корона, бележе се случајеви стопирања поступака репатријације избеглица у појединим државама.

Новоуведене рестриктивне мере заштите границе, које су подразумевале спречавање уласка појединаца и група, али и мере карантина, знатно су утицале на миграције у свету. Према подацима Уједињених нација (УН) током 2020. године раст међународних миграција успорио је за 27 процената (United Nations Department of Global Communications, 2020). Импликације су бројне али посебно када је реч о избеглицама. Немогућност приступа територији за собом повлачи и немогућност приступа поступку азила. Неусклађеност мера које су за циљ имале заштиту јавног здравља са међународноправним обавезама већ на нормативном нивоу доводила је до кршења принципа забране протеривања.

3. Право на здравље као људско право

Право на здравље представља једно од људских права. Оно спада у ред економских, социјалних и културних права, конкретно представља једно од социјалних права. Право на здравље је регулисано бројним међународним правним инструментима али и законодавством многих држава света, у првом реду у уставима, али и законодавству држава.

На међународном плану право на здравље је предвиђено у бројним универзалним међународноправним инструментима: Универзалном декларацијом о људским правима⁵ (чл. 25, ст. 1), Међународним пактом о економским, социјалним и културним правима (ПЕСК)⁶ (чл. 12), Међународном конвенцијом за елиминацију свих облика расне

4 О праву на држављанство као људском праву види детаљно Џок, V. (1999). *Pravo na državljanstvo*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.

5 Universal Declaration of Human Rights, UN GA Resolution 217 A.

6 International Pact on Economic, Social and Cultural Rights, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 993, p. 3.

дискриминације⁷ (чл. 5, е, iv), Конвенцијом о елиминацији свих облика дискриминације жена⁸ (чл. 11, ст. 1, тач. ф), Конвенцијом о правима детета⁹ (чл. 24), Међународном конвенцијом за заштиту права свих радника миграната и чланова њихових породица¹⁰ (чл. 28, 43 (е) и 45 (ц)), Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом¹¹ (чл. 25). Комитет за економска, социјална и културна права у Општем коментару број 14 (2000) предвиђа право на највише доступни стандард здравља (чл. 12 ПЕСК).

На регионалном нивоу, право на здравље је, у оквиру Савета Европе, предвиђено Ревидираном Европском социјалном повељом¹² (чл. 11). У оквиру Афричке уније, Афричком повељом о људским правима и правима народа¹³ (чл. 16) и Додатним протоколом уз Афричку повељу о људским правима и правима народа¹⁴ (чл. 10).

Инструментима тзв. *меког права* насталим у оквиру система УН, попут Глобалног компакта о сигурним, уређеним и регуларним миграцијама¹⁵ и Глобалног компакта за избеглице¹⁶ такође се дефинише значај физичког и менталног здравља са фокусом на избеглице и мигранте. Глобалним компактом за избеглице државе су се обавезале на унапређење приступа здравственој нези од стране избеглица.¹⁷ Сличне одредбе садржи и Глобални компакт о миграцијама којим се државе обавезују на укључивање здравствених потреба миграната у националне и локалне

7 International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 660, p. 195.

8 Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 1249, p. 13.

9 Convention on the Rights of the Child, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 1577, p. 3.

10 International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 2220, p. 3; Doc. A/RES/45/158.

11 Convention on the Rights of Persons with Disabilities, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 2515, p. 3.

12 Revised European Social Charter, *European Treaty Series* - No. 163.

13 African Charter on Human and People's Rights, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 1520, p. 217.

14 Protocol to the African Charter on Human and People's Rights on the Establishment of an African Court on Human and People's Rights, OAU/LEG/ AFCHPR/PROT (III).

15 Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, UN dok. A/RES/73/195 (19 December 2018).

16 Global Compact on Refugees, UN dok. A/RES/73/151 (17 December 2018).

17 Тач. 73

политике и планове здравствене заштите.¹⁸ На нивоу Светске здравствене организације усвојен је Оквир приоритета и руководећих принципа за промовисање здравља избеглица и миграната.¹⁹ Инструменти меког права у области миграција су од посебног значаја имајући у виду њихов потенцијални утицај на формирање корпуса обавезујућег миграционог права у будућности.²⁰

На националном плану, устави неких држава прописују право на здравље (Устав Индије (1950) чл. 47; Устав Јужне Африке (1996), чл. 27; Устав Еквадора (1998) и др. (Heymann, Cassola, Raub, Mishra, 2013: 639–653). У другим државама, широким спектром закона и других правних аката регулисано је уживање права на здравље.

Право на здравље спада у ред социјалних права, дакле оних права у погледу којих државе треба да имају активну улогу, те да је специфичност економских и социјалних права у томе да се она „не могу у потпуности остварити за кратко време, јер су средства за њихово спровођење ограничена и зависе од степена економске развијености држава“ (Dimitrijević *et. al.*: 2007, 306). Ипак, ово не умањује обавезе држава које проистичу из ПЕСК, конкретно предузимање корака до максимума својих расположивих средстава и путем свих погодних средстава, у циљу прогресивног остваривања предвиђених права.²¹ Форман (*Lisa Forman*) поставља питање да ли ће ова пандемија послужити као катализатор за решавање постојећих изазова у области здравља и људских права. Као једино решење предлаже супротстављање регресивним политикама које не испуњавају достигнуте стандарде заштите људских права. Сматра да само на овај начин може доћи до трансформације права на здравље и достизања онога што назива здравственом правдом (Forman, 2020: 375–378).

18 Циљ 15, тач. е. О Глобалном компакту о миграцијама, види више Krasić, B., Stojanović, B. (2020). Globalni kompakt o migracijama: pravna priroda i potencijalni uticaj na razvoj međunarodnog migracionog prava, *Pravni zapisi*, god. 11, br. 2. 645–662.

19 World Health Organisation, Promoting the health of refugees and migrants – Framework of Priorities and Guiding Principles to Promote the Health of Refugees and Migrants. Доступно на: bit.ly/3GkFuDs.

20 Види Krasić, B., Stojanović, B., *ibid.*

21 Чл. 2, ст. 1.

4. Међународна заштита и право на здравље

4.1. Право на азил

Право на уточиште предвиђено је Универзалном декларацијом о људским правима.²² Оно је гарантовано и другим међународним правним инструментима, махом регионалног карактера. Право на добијање азила дефинисано је у складу са нормама Конвенције о статусу избеглица и других обавезујућих правних аката, односно одредбама националног законодавства којим се одређују правила поступка стицања азила.

Конвенција о статусу избеглица, иако прописује дефиницију избеглице, као и права и обавезе избеглица, не предвиђа поступак за стицање избегличког статуса. То је остављено државама да уреде домаћим правом. Високи комесар Уједињених нација за избеглице (УНХЦР) је, у циљу унификације поступка азила и да би тако олакшао надлежним државним органима у државама пријема, израдио Приручник о поступку и критеријумима за одређивање избегличког статуса.²³

Избеглички статус се додељује лицу које испуњава услове прописане у чл. 1 (А) (2) Конвенције о статусу избеглица, а домен примене Конвенције је проширен Њујоршким протоколом²⁴ (1967) и на избеглице које долазе ван Европе, након 1. јануара 1951. године. Избеглички статус је својеврсна потврда да је неко лице избеглица, односно има деклараторни, а не конститутивни карактер. Избеглицом би требало да се сматра лице које испуњава услове из чл. 1 (А) (2) Конвенције о статусу избеглица од оног тренутка када напусти територију државе порекла и нађе се на територији стране државе. Стога, избегличка заштита се додељује оном лицу које је препознато као избеглица.

Из наведених разлога, од значаја је да избеглицама буде омогућен несметан приступ територији и поступку азила у држави пријема. Пракса многих држава се показала неадекватном у погледу приступа поступку азила и његовом вођењу у контексту пандемије. Тако је у неким државама дошло до застоја у поступку азила и самом приступу поступку, у неким државама, поступак азила је вођен „на даљину“ (путем видео позива), услед рестриктивних мера уведених због пандемије био им је онемогућен

22 Чл. 14, ст. 1.

23 UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, reissued Geneva, February 2019. HCR/1P/4/ENG/REV. 4.

24 Protocol relating to the Status of Refugees, United Nations, *Treaty Series*, vol. 606, p. 267.

приступ бесплатној правној заштити, било је приметно одсуство преводилаца те су тражиоци азила и избеглице често биле ускраћене за упознавање са правима и обавезама, итд. Све то, негативно се одразило на приступ поступку и његовом току, како у погледу продужавања трајања поступка, тако и у погледу квалитета, имајући у виду, да и у редовном стању, поступак азила представља посебан (управни) поступак са својим специфичностима, пошто су тражиоци азила осетљива популација из бројних разлога (проблеми у држави порекла, држави/ма транзита, итд.).

4.2. *Забрана протеривања (принцип non-refoulement)*

Право на азил је тесно везано са принципом забране протеривања (принцип *non-refoulement*) који се сматра нормом међународног обичајног права. Тај принцип предвиђен је чл. 33 Конвенције о статусу избеглица. Суштина међународне заштите избеглица (по доласку у државу пријема и за време трајања поступка азила, али и по додељивању избегличког статуса) јесте то да се у држави пријема омогући уживање ефективне заштите и избегне ризик од протеривања у државу у којој прети опасност по живот и безбедност тражилаца заштите. Опасности у држави порекла (држави последњег уобичајеног боравишта за апатриде) су различити – од оружаних сукоба (међународни, немеђународни или мешовити), претње недржавних фактора појединцима и групама (оружаних група и појединаца, било да је реч о појединцима и групама под контролом државе или ван њене контроле), па све до различитих ризика који у новије време завређују пажњу као што су природне катастрофе, односно последице климатских промена.²⁵

Забрана протеривања је тесно везана и са нормама међународног права људских права које су постале апсолутно важеће норме (норме *ius cogens*), попут забране мучења²⁶ предвиђене Конвенцијом против мучења и других

25 Питање такозваних „еколошких избеглица“, иако још увек непризнатих у позитивном међународном праву, завређују пажњу те су бројна међународна тела почела да развијају механизме заштите поводом тог питања. *Ioane Teitiota v. New Zealand*, CCPR/C/127/D/2728/2016, UN Human Rights Committee (HRC), 7 January 2020. Види више Стојановић, Б. (2020). Констатација Комитета за људска права у случају Јоане Тејтиота против Новог Зеланда и њен значај за међународно право, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. LIX, бр. 87. 73-89 и Стојановић, В. (2021). *Savremeno međunarodno izbegličko pravo i nove tendencije u njegovom razvoju*. U: Petrović, V. (ur.). *Sedam decenija pravne zaštite izbeglica – Zbornik radova povodom sedamdeset godina od usvajanja Konvencije o statusu izbeglica*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. 49–52.

26 Комисија за међународно право је приликом разматрања теме *ius cogens* заузела став да листа норми *ius cogens* није исцрпна (*non-exhaustive list*), и у њу је уврстила забрану злостављања. Види International Law Commission, Report of the International

сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.²⁷ Норме *ius cogens* представљају норме које нису подложне дерогацији, што значи да их државе не могу дерогирати, па чак ни за време ванредног стања, јер је реч о недерогабилним правним нормама.²⁸

На регионалном нивоу од посебног значаја су одредбе ЕКЉП и пракса Европског суда за људска права (ЕСЉП/Суд) (Krstić, Marinković, 2016: 133–137). Такође, под окриљем Савета Европе, усвојена је и Европска конвенција о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих казни или поступака.²⁹

Чак и у ситуацијама када је дошло до фундаменталних и трајних промена у држави порекла, укидање међународне заштите није и не сме бити аутоматски примењено. Наиме, државе су дужне, и онда када терет доказивања пада на избеглице, да сваки захтев процене индивидуално. На тај начин гради се „корективни механизам за отклањање неоправданог укидања избегличког статуса и спречавање кршења начела *non-refoulement*“ (Раичевић, 2018: 97–98).

4.3. Европска судска пракса

И пре пандемије вируса корона ЕСЉП одлучивао је по представкама које су се позивале на неадекватну здравствену заштиту у државама порекла.

У погледу забране мучења односно потенцијалног кршења чл. 3 ЕКЉП један од значајнијих случајева је Д. против Уједињеног Краљевства³⁰ у којој је суд одлучивао по представци држављанина Светог Кристофера и Невиса, ком је претило протеривање у државу порекла као трговцу наркотицима. Подносилац представке је био тешко болестан, у поодмаклој фази сиде, и у држави порекла није имао могућности за смештај, није имао породицу, моралну ни финансијску подршку као ни приступ адекватној здравственој нези. Европски суд је у својој пресуди нашао да је у конкретном случају

Law Commission Seventy-first session (29 April–7 June and 8 July–9 August 2019), A/74/10, New York 2019. 146, 147.

27 Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, United Nations, *Treaty Series*, vol. 1465, p. 85.

28 Комитет за људска права, у светлу пандемије вируса корона и дерогације људских права предвиђених у ПГП, објавила је документ који садржи листу недерогабилних норми. Види Human Rights Committee, Statement on derogations from the Covenant in connection with the COVID-19 pandemic, CCPR/C/128/2, 30 April 2020, 2 (d).

29 European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, *European Treaty Series* - No. 126.

30 *D. v. United Kingdom* (1997).

дошло до повреде чл. 3 ЕКЉП. Иако је протеривање трговаца дрогом оправдано са становишта заштите безбедности, чл. 3 представља забрану апсолутне природе, те је дужност државе да подносиоцу пружи гаранције садржане у чл. 3 без обзира на тежину кривичног дела. Иако услови који су постојали у држави порекла нису сами по себи у супротности са чл. 3, тужена држава је преузела одговорност за лечење подносиоца, који је у том тренутку био у одмаклој фази болести, на смрти, те би његово протеривање у том тренутку убрзало његову смрт и изложило га стварном ризику од смрти у тешким околностима, што би на тај начин довело до нечовечног и понижавајућег поступања према њему. С обзиром на веома изузетне околности случаја и убедљиве хуманитарне разлоге, Суд је нашао да би протеривање подносиоца представљало кршење чл. 3. У другом значајном предмету поводом потенцијалног кршења чл. 3, Н. против Уједињеног Краљевства, суд није прихватио аргументацију у погледу повреде ЕКЉП.³¹ Представка се тичала предложеног враћања држављанке Уганде, заражене вирусом ХИВ, у земљу порекла, у којој није имала сигуран приступ одговарајућем лечењу. Велико веће пресудило је да враћање не би представљало повреду, сматрајући да се она може утврдити када су могућности за лечење лошије у земљи порекла али само у изузетним случајевима хуманитарне природе, односно када постоје „веома изузетне околности“, као у предмету Д. против Уједињеног Краљевства. Суд је заузео став да државе чланице немају дужност у погледу пружања здравствене заштите у конкретном случају имајући у виду некритично стање пацијенткиње и чињеницу да у Уганди ипак постоји одређени степен здравствене заштите а да се њене тврдње могу свести на нагађања шта би могло да пође по злу. Значајан је и случај Савран против Данске.³² Подносилац је турски држављанин који од 1991. године живи у Данској али који је 2007. осуђен на седам година затвора и изречена му је мера удаљења из Данске. У овом предмету подносилац је указао на могућу повреду чл. 3 Конвенције у случају повратка у Турску услед стања његовог менталног здравља. Суд је утврдио потенцијалну повреду у случају протеривања у Турску без добијања довољних и индивидуалних гаранција о бризи коју би добио (као у случајевима Папошвили и Тарахел) тесном већином од четири гласа у већу. У одлуци је суд истакао сумњу у то да би подносилац у случају повратка добио адекватну здравствену негу, где такође нема ни породичну мрежу нити особе на које би могао да се ослони. У одлуци је наведено да је држава дужна да осим постојања неге и установа утврди и у којој мери ће неко заиста имати приступ њима. Суд наводи три критеријума која је

31 *N. v. United Kingdom* (2008).

32 *Savran v. Denmark* (2019). Ова представка је 27. јануара упућена Великом већу Суда.

потребно пратити, а то су цена лекова и лечења, постојање породичне и друштвене мреже као и удаљеност неге од места становања.

У погледу повреде начела забране дискриминације, односно права на поштовање приватног и породичног живота, значајна је представка Кијутин против Русије.³³ Подносилац је био ХИВ позитиван мушкарац пореклом из Узбекистана ком је наложено враћање у земљу порекла на основу закона у Русији који налажу да право на привремени боравак немају странци са овим здравственим стањем. Специфичност његовог случаја је тешко стање у ком се налазио и чињеница да је у браку са држављанком Русије и да имају заједничко дете. Суд је указао да иако чл. 14 ЕКЉП не наводи медицинска стања међу основама забране дискриминације, у скоријој пракси сматра да се овај члан односи и на физички инвалидитет и различита стања нарушеног здравља. Суд је заузео став да постоји међународни консензус да ограничења кретања с циљем заштите јавног здравља могу да се примене само на високо заразна обољења са кратким периодом инкубације. Суд је посебно истакао парадоксални ризик да оваква политика може довести до погоршања јавног здравља у случају избегавања тестирања, као и на посматрање ХИВ-а као нечега што се тиче искључиво странаца. Узимајући све наведено у обзир, суд је утврдио повреду чл. 14, односно нашао је да је подносилац представке био жртва дискриминације по основу здравственог статуса.

У значајној представи Папошвили против Белгије,³⁴ грузијски држављанин, тражилац азила у Белгији, тврдио је да би га удаљење у Грузију изложило опасности по живот и физичку добробит и да би кршило његово право на поштовање породичног живота. Подносиоцу захтева одбијен је захтев за азил у Белгији, а захтеви за регулисање боравка по другим основама такође нису усвојени. Током боравка у Белгији више пута је осуђиван за низ озбиљних кривичних дела. Белгијски доктори су заузели став да би у случају његовог повратка с обзиром на погоршано здравствено стање дошло до излагања нечовечном и понижавајућем поступању, те да би одсуство лечења могло да доведе до смрти. Суд је утврдио повреду чл. 3, с обзиром на то да власти нису цениле ризик ком би био изложен у случају повратка, а имајући у виду његово здравствено стање и стање здравственог система у земљи порекла. Суд је такође утврдио повреду чл. 8, поново с обзиром на то да није цењен ефекат удаљења на поштовање породичног живота.

33 *Kiyutin v. Russia* (2011).

34 *Paposhvili v. Belgium* (2016).

Већ након неколико месеци трајања пандемије почело је формирање специфичне судске праксе на нивоу националних судова у појединим европским државама. До сада није дошло до уједначавања праксе чак ни унутар појединих држава и за очекивати је да ће коначну праксу формирати будуће одлуке Европског суда за људска права. Посебно ће од значаја бити постављање прага који ће се сматрати за довољан ризик да би суд забранио удаљење. На постављање овог прага свакако ће утицати и боље разумевање самог тока болести и последица које изазива.

Како се развијало разумевање категорија у посебном ризику од тешког обољевања тако су и судови давали већу пажњу оваквој врсти разматрања. Па је тако Савезни управни суд Аустрије у априлу 2020. усвојио захтев за суспензивно дејство жалбе тражилаца азила услед ризика због старије животне доби и историје болести, сматрајући да би у случају протеривања тражиоци били изложени реалној претњи по живот и физички интегритет.³⁵ Такође у случају старијег пара из Јерменије Управни суд (*Verwaltungsgerichte*) у Вирцбургу, Немачка је усвојио жалбу наводећи њихове године и здравствено стање.³⁶ С друге стране, судови су користећи сличну аргументацију одбијали у случајевима у којима су сматрали да тужиоци не спадају у ризичне категорије. Тако је поводом тужбе држављанина Нигерије, ком раније није додељена супсидијарна заштита, Управни суд у Котбусу заузео став да тужилац као млада и здрава особа није доставио никакве доказе који би указивали на ризик у контексту пандемије услед којих би требало одобрити забрану изручења.³⁷ У сличној пресуди Управни суд у Вирцбургу није сматрао да постоји опасност по самохрану мајку и четворо малолетне деце од враћања у Нигерију с обзиром на то да се ни она ни деца нису налазили у групи ризика.³⁸ У случају детета тражиоца азила из Етиопије Управни суд у Бајројту одбацио је тужбу наводећи да ризици повезани са ковидом наведени у тужби нису индивидуални већ се тичу читаве популације, а да је увидом у анализе суд закључио да тужилац не спада у групу ризика коју чине болесни и старији од 60 година.³⁹ У

35 Пресуда бр. W186 2230502-1 *Applicant (Afghanistan) v Austrian Federal Office for Immigration and Asylum (Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl- BFA)* (2020).

36 Пресуда бр. W 8 K 19.31125 *Applicants (Armenia) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

37 Пресуда бр. 9 K 507 / 18.A *Applicant (Nigeria) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

38 Пресуда бр. W 10 S 20.30920 *Applicant (Nigeria) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

39 Пресуда бр. В 7 К 20.30314 *Applicant (Ethiopia) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

сличној пресуди Управног суда у Минхену наведено је да тужилац који има 22 године и нема здравствене тегобе изгледно не би био суочен са тешким последицама у случају да буде заражен а у вези са неадекватном медицинском негом у Авганистану.⁴⁰ У Румунији се пак у пресуди Округног суда Сучаве од октобра 2020. године поводом тужбе породице из Ирака против одлуке Суда у Радауцију види нешто другачија логика. Наиме, одлучено је да иако тражиоци не испуњавају услове за усвајање захтева за азил, услед потешкоћа везаних за путовања у време пандемије и чињенице да породица има малолетне чланове, треба доделити супсидијарну заштиту.⁴¹ Суд је посебно ценио околност да је услед пандемије дошло до затварања регионалних граница у Ираку и ограничења у путовањима са аеродрома у Ирачком Курдистану.⁴²

Како је пандемија погодила све државе независно од њихове локације и економског статуса, посебни изазов представља доказивање посебне рањивости услед теже погођености државе порекла од државе пријема. Белгијски суд је заузео становиште да је ризик од заразе и последично тешких последица само хипотетички и да не представља стваран ризик, имајући у виду чињеницу да тужилац није доставио доказе којима би доказао да би Авганистан могао бити теже погођен од Белгије.⁴³

У погледу поређења ситуације у различитим државама, посебно се на тесту нашло и право ЕУ, посебно правила која проистичу из Даблинске регулативе.⁴⁴ Административни трибунал Луксембурга решавао је по тужби тражиоца азила који је требало да буде пребачен у Италију. Ипак, суд је заузео став да у овом случају нема доказа који би указивали на то да ће ситуација у Италији бити толико озбиљна да би трансфер представљао кршење чланова 3 или 4 Повеље ЕУ.⁴⁵ Слично, Белгијски суд је заузео став да нема доказа да је Грчка погођена теже од Белгије.⁴⁶ Другачији став заузео је Управни суд у Олденбургу у Немачкој у случају држављанина Сомалије,

40 Пресуда бр. М 26а S 20.30506 *Applicant (Afghanistan) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

41 Пресуда бр. 39/2020 *Applicants (Iraq) v Radauti Regional Centre for accommodation and procedures for asylum applicants (Centrul Regional de Cazare si Proceduri pentru Solicitantii de Azil din Radauti)* (2020).

42 Пресуда бр. ECLI:RO:TBSVA:2020:016.xxxxxx. Доступно на: [bit.ly/ 33VgkgD](https://bit.ly/33VgkgD).

43 Пресуда бр. 238 596 X *(Afghanistan) v Commissioner General for Refugees and Stateless Persons* (2020).

44 Регулатива (ЕУ) 604/2013 (измењена), ОЈ ЕУ, L 180/31.

45 Пресуда бр. 44804 *Applicant v Minister of Immigration and Asylum (Ministre de l'Immigration et de l'Asile)* (2020).

46 Пресуда бр. 237 377 X *v Commissioner General for Refugees and Stateless Persons* (2020).

наводећи да иако се ради о особи која не припада угроженој категорији и да је радно способна, ситуација у Италији је толико тешка да тужиоцу не би био омогућен било какав смештај што би водило бескућништву и недостатку основних средстава за живот због тренутне ситуације на тржишту рада у Италији које је настало баш као последица пандемије.⁴⁷ У сличном случају тражилац азила за ког је у Немачкој установљено да је претходно остварио право на азил у Румунији тражио је преиспитивање одлуке којом је његов захтев одбачен. Управни суд у Ахену је усвојио жалбу уз образложење да је услед пандемије дошло до таквог погоршања животних услова избеглица у Румунији да би у случају повратка постојао ризик од кршења чл. 3 Повеље ЕУ.⁴⁸

Посебно питање представља оцена рањивости на основу економских и социјалних околности у земљи порекла, у смислу њиховог погоршања услед пандемије, као и на основу узраста. Тако је Управни суд у Вирцбургу одлучивао у предмету држављанина Авганистана који је у Немачкој поднео захтев за азил 2016. године а који је правоснажно одбијен пред Управним судом Баварске. Тужилац је поднео накнадни захтев у ком је навео да услед пандемије у Авганистану осим ефеката саме болести постоје и драстичне економске последице и стигматизација повратника у вези са ковидом, те да би због тога требало макар да буде обустављено његово удаљење. Овај захтев је одбијен а тужилац је од суда затражио забрану његовог удаљења. Суд је нашао да општа ситуација у Авганистану не може да се тумачи као ситуација у којој би био подвргнут мучењу, или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању у складу са чл. 3 ЕКЉП имајући у виду чињеницу да се ради о радно способној особи.⁴⁹ Ипак у другом предмету, тражилац азила из Авганистана који је такође у Немачку дошао 2015. године и чији је захтев за азил одбијен, тражио је од Управног суда у Вирцбургу да забрани његово протеривање у Авганистан. Суд је забрану усвојио наводећи управо да је ситуација у Авганистану драстично погоршана услед пандемије те да би заједно са личним и здравственим околностима тужиоца било мало вероватно да ће бити у стању да приходује колико је неопходно за основне животне потребе.⁵⁰

47 Пресуда бр. 6 А 243/20 *Applicant (Somalia) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

48 Пресуда бр. 1 К 373/18.A *Applicant (Syria) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

49 Пресуда бр. W 1 К 20.30872 *Applicant (Afghanistan) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

50 Пресуда бр. 5а К 11323/17.A *Applicant (Afghanistan) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

Управни суд у Карлсруеу усвојио је у јуну 2020. захтев за забрану удаљења у Авганистан услед хуманитарне ситуације у Авганистану и чињенице да су у Авганистану повратници стигматизовани као преносиоци ковида, те да повратници не могу да рачунају на подршку УН и невладиних организација услед последица пандемије.⁵¹

У погледу обавеза државе занимљива је одлука Државног савета у Француској поводом тужбе држављанке Централноафричке Републике којој је ускраћено право да затражи азил. Државни савет, као врховни управни суд Француске, заузео је став да гранична полиција није имала основ да одбије регистрацију услед закона усвојених поводом пандемије у циљу заштите јавног здравља. Ипак, имајућу у виду чињеницу да у Италији постоји могућност тражења азила, суд није препознао хитне околности због којих би наложио граничној полицији да дозволи њен улаз у Француску.⁵²

4.4. Пракса у Републици Србији

У пракси у Републици Србији било је неколико случајева у којима је правни институт супсидијарне заштите примењен, а да су у питању биле особе које су имале неки здравствени проблем у вези са којим би им повратак у државу порекла довео у питање живот и личну безбедност. Иако је број одлука мали, као и број усвојених захтева генерално, довољно је да се сагледа тумачење које надлежни органи примењују у пракси. Наиме, начелом предвидивости у управним поступцима,⁵³ приликом одлучивања надлежни орган је у обавези да води рачуна и о ранијим одлукама донетим у истим или сличним управним стварима. Самим тим за очекивати је да пракса установљена постојећим решењима буде примењивана и у будућим сличним случајевима.

У пракси Канцеларије за азил Министарства унутрашњих послова Републике Србије, надлежног органа за одлучивање по захтевима за азил у Републици Србији, истиче се одлука поводом захтева за азил држављанина Нигерије Б. Б.⁵⁴ Иако је у савезној држави Едо у Нигерији,

51 Пресуда бр. А 19 К 14017/17 *Applicant (Afghanistan) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

52 Пресуда бр. ECLI:FR:CECHS:2020:440756.20200708 *Applicant (Central African Republic)* (2020)

53 Чл. 5, ст. 3 Закона о општем управном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 18/16 и 95/18 – аутентично тумачење.

54 Решење Канцеларије за азил Министарства унутрашњих послова бр. 26-4370/15 од 27. децембра 2017. године.

одакле је пореклом, распрострањено насиље које некажњено спроводи терористичка организација Боко Харам, подносилац захтева је навео да је земљу порекла напустио због сиромаштва и корупције. Након тешке саобраћајне несреће у Србији болује од параплегије и трајно је смештен у специјалној болници. Разматрајући захтев надлежни орган је заузео став да његово изузетно тешко здравствено стање само по себи представља отежавајућу околност за евентуално протеривање у земљу порекла, те да представља ризик од кршења апсолутне забране мучења, нечовечног или понижавајућег поступања и кажњавања. Надлежни орган је пронашао да би имајући у виду стање здравственог система у земљи порекла без икакве сумње био изложен поступању у супротности са чл. 3 ЕКЉП, и чл. 3 Конвенције против мучења. Том приликом цењене су индивидуалне околности случаја, да ли постоје чланови породице који би могли да воде рачуна о њему, да ли постоји могућност за спајање породице у некој другој држави и какве би последице прекидање здравствене неге имало по тражиоца азила.

Овај случај илустративно показује и ризике специфичне за само мигрирање. Наиме, случај Б. Б. је одличан пример за то да неко ко је пошао из државе порекла здрав у међувремену може да буде изложен ризицима који остављају тешке последице, те таква особа не може бити враћена у државу порекла. Читав скуп оваквих околности може се гледати као својеврсна *sur place* комплементарна заштита.

Поступајући по сличном захтеву, Канцеларија за азил донела је решење о усвајању захтева за азил и додели супсидијарне заштите држављанину Бангладеша.⁵⁵ Подносилац захтева није навео да је имао проблема у Бангладешу који би се могли подвести под прогон због своје расе, пола, језика, вероисповести, националне припадности или припадности одређеној друштвеној групи или због својих политичких уверења. Након тешке саобраћајне несреће у Србији болује од квадриплегије и трајно је смештен у специјалној болници. Током саслушања истакао је да се његов пријатељ, који је такође био жртва ове саобраћајне несреће, вратио у Бангладеш, где је преминуо, те да он не може да добије неопходну здравствену помоћ у земљи порекла. Као и у случају Б. Б., надлежни орган је заузео став да би евентуално враћање представљало ризик од кршења апсолутне забране мучења, нечовечног или понижавајућег поступања и кажњавања и да би имајући у виду стање здравственог система у земљи порекла без икакве сумње био изложен поступању у супротности са чл. 3 ЕКЉП, и чл. 3 Конвенције против мучења, те да би стање здравственог

55 Решење Канцеларије за азил Министарства унутрашњих послова од 25. 12. 2017. године.

система у Бангладешу могло довести и до његове смрти. Канцеларија за азил разматрала је постојање евентуалне подршке породице у светлу случаја Б. Б. против Француске пред ЕСЉП.⁵⁶ Канцеларија за азил даље се позвала на праксу ЕСЉП којом суд налаже испитивање личне ситуације конкретне особе у држави у коју би се извршило протеривање и последице наглог прекида медицинског третмана на дужину живота те особе.

Случајеви које је разматрала Канцеларија за азил, указују да би и будућој пракси могла да се додељује супсидијарна заштита у сличним случајевима, али и да се прошири на тражиоце азила који би, услед пандемије вируса корона, протеривањем у државу порекла могли да буду изложени опасностима по живот и личну безбедност.

4.5. Будућност приступа међународној заштити у условима пандемије

Са пандемијом су прво дошле промене у пракси доносилаца одлука широм света. Приоритет је дат очувању јавног здравља и такво поступање неретко је било у супротности са важећим законским оквирима. Оно што је уследило јесте судска пракса којом су разрешене неке од акутних недоумица насталих приликом поступања надлежних органа током пандемије. Ипак, разумно је очекивати да ће у наредном периоду доћи до новелисања правног оквира. Први кораци у том смеру настали су кроз препоруке и закључке међународних организација.

УНХЦР већ на самом почетку пандемије доноси Кључна правна разматрања о приступу територији. Овај документ износи кључна правна разматрања, заснована на међународном избегличком праву и људским правима, о приступу лицима која траже међународну заштиту у контексту мера које су државе предузеле да ограниче улазак страних држављана ради заштите јавног здравља као одговор на пандемију. Кључна порука овог документа јесте да такве мере не могу да за резултат имају ускраћивање могућности да затраже азил или да буду враћени противно принципу забране протеривања.⁵⁷ Усвајање ових разматрања пратило је објављивање неколико практичних докумената – Превенција родно заснованог насиља, смањење ризика и одговор током пандемије Ковида 19,⁵⁸ Разматрање

56 Case *B.B. v. France*, ECtHR, представка бр. 30930/96.

57 UNHCR, Key Legal Considerations on access to territory for persons in need of international protection in the context of the COVID-19 response, 16 March 2020.

58 UNHCR, Gender-based violence prevention, risk mitigation and response during COVID-19, 26 March 2020

питања узраста, рода и различитости у време Ковида 19,⁵⁹ Комуникација о ризицима и ангажовање заједнице у време Ковида 19⁶⁰ и Ковид 19 криза: Кључне поруке у области заштите.⁶¹ Недуго затим УНХЦР је објавио и Кључна процедурална разматрања о учешћу тражилаца азила на даљину у интервјуима за утврђивање избегличког статуса⁶², као и Практичне препоруке и добра пракса за решавање забринутости везаних за заштиту у контексту пандемије Ковида 19.⁶³ Заједно са Међународном организацијом за миграције (ИОМ), УНХЦР је објавио дискусионни документ под називом Ковид 19 и мешовита кретања становништва: динамика у настајању, ризици и могућности у ком су дефинисани предлози на које начине ИОМ и УНХЦР могу да помогну у превазилажењу кризе.⁶⁴

Европска комисија усвојила је Смернице за спровођење релевантних одредаба ЕУ у области поступака азила, враћања и пресељења.⁶⁵ Овим документом Комисија је настојала да пружи подршку државама чланицама у омогућавању континуитета поступања уз поштовање свих јавноздравствених мера. Смернице су врло практичне природе и садрже низ препорука које је могуће спровести у постојећим условима и користећи постојеће капацитете. Планови за усвајање новог сета правила којима се дефинише Заједнички европски систем азила под називом Пакт ЕУ за миграције и азил⁶⁶ представљају изузетну прилику за државе чланице и саму ЕУ да на јасан и недвосмислен начин дефинишу правни оквир за пружање међународне заштите особама у потреби у условима пандемије.

Још један процес који би могао да допринесе консензусу у погледу заштите избеглица је и најављено усвајање међународног уговора под окриљем УН о одговору на пандемије у будућности. Иако је усвајање овог документа још увек у почетним фазама, подршку су дале бројне државе укључујући и Републику Србију.⁶⁷

59 UNHCR, Age, Gender and Diversity Considerations – COVID-19, 21 March 2020.

60 UNHCR, Risk Communication and Community Engagement (RCCE) – COVID-19, 21 March 2020.

61 UNHCR, The COVID-19 crisis: Key Protection Messages, 31 March 2020.

62 UNHCR, Key Procedural Considerations on the Remote Participation of Asylum-Seekers in the Refugee Status Determination Interview, 15 May 2020.

63 UNHCR, Practical Recommendations and Good Practice to Address Protection Concerns in the Context of the COVID-19 Pandemic, 9 April 2020.

64 UNHCR/IOM (2020). COVID-19 and mixed population movements: emerging dynamics, risks and opportunities: A UNHCR/IOM discussion paper. Доступно на: bit.ly/3jwfBa1.

65 Комуникација Комисије бр. 2020/С 126/02 од 17. априла 2020.

66 European Commission, Pact on Migration and Asylum, Brussels.

67 United Nations, World leaders call for new international treaty to improve pandemic response. 30. март 2021. Доступно на: bit.ly/3mbbwKe.

Неки аутори попут Гезелбаша (*Daniel Ghezelbash*) и Тана (*Nikolas Feith Tan*) сматрају да је срж проблема са којима се суочавају системи азила, посебно у богатим државама северне хемисфере, криза солидарности. Према њима превазилажење овог проблема може се постићи осим стратешким парницама и унапређеном координацијом између држава, придржавањем начела из Глобалног компакта за избеглице, проширеним програмима за пресељење. Аутори предлажу и правне иновације, примену грађанско-правних принципа у области накнаде штете и активирање финансијских ревизорских механизма против држава које спроводе екстратериторијалне радње против тражилаца азила. На крају свега налази се потреба за широким опредељењем међународне заједнице за солидарност и поделу одговорности (Ghezelbash, Tan, 2020: 668–679).

Мекадам (*Jane McAdam*) пак даје оптимистичнији поглед на будућност. И поред очигледне опасности да ће се државе окренути национализму, наводи да постоји шанса да видимо нову врсту прагматичног и заштитничког интернационализма. Управо у сличним условима настали су данашњи системи избегличког права и људских права (McAdam, 2020: 364–366). Тригс (*Gillian Triggs*) такође заузима став да је могуће обезбедити и заштиту јавног здравља и очување права тражилаца азила. Кључ се налази у балансу до ког се може доћи у доброј вери и уз креативан приступ. Ауторка се између осталог залаже за употребу нових технологија и поједностављених правила. Ипак, за постизање било ког циља неопходни су међународна солидарност и подршка (Triggs, 2020: 367–369).

5. Закључак

Тема приступа међународној заштити и примена начела забране протеривања уземље санадекватним здравственим системима или недоступном здравственом заштитом представљала је извор дискусије и пре почетка пандемије, о чему сведочи развијена пракса Европског суда за људска права. Та дискусија се може водити са различитих аспеката а свакако то јесу и питања из области међународног избегличког права и међународног права људских права. У погледу потребе за заштитом људских права појединца и група, конкретно имајући у виду универзалност права на азил као људског права, важно је направити потпуни преглед стања у савременом међународном праву и принципа који су пракси доведени у питање услед пандемије. Проблем немогућавања адекватне здравствене заштите у држави порекла тражиоце азила излаже потенцијалној опасности по живот и личну безбедност. Право на здравље, као једно од људских права, уколико је у држави порекла угрожено до одређеног, високог интензитета,

представља основ, што је потврђивала пракса у периоду пре пандемије вируса корона, за тражење заштите и добијање супсидијарне заштите или комплементарних видова заштите по овом основу.

Рестриктивне мере у погледу забране уласка на територију односне државе, како сопственим држављанима, тако и странцима (страни држављани, избеглице, апатриди), неретко појединца и групе постављају у неоправдано тешку ситуацију, излажући их бројним ризицима – од потенцијалног угрожавања живота и здравља до веће изложености трговини људима и кријумчарењу. Имајући у виду и правну природу принципа *non-refoulement*, као и друге норме којима се гарантује заштита тражилаца азила и избеглица од протеривања у државу порекла које су когентног карактера, државе пријема су у обавези да пажљиво размотре све ризике којима би они могли бити изложени у случају принудног враћања у земљу порекла. Како је за очекивати да се пандемија у неком тренутку заврши, те да се стање здравствених система широм света стабилизује, државе ће приступити постепеном укидању статуса додељених по овом основу. Ипак, тада ће од кључног значаја бити да се свака таква процена врши индивидуално, како би се процениле све околности попут права на породични живот или постојања неких других околности због којих би враћање представљало кршење принципа *non-refoulement*.

У неким ситуацијама, када појединац не потпада под дефиницију избеглице предвиђену Конвенцијом о статусу избеглица, међународно право људских права, преко универзалних и регионалних међународних инструмената, може да понуди заштиту индиректним путем – штитећи нека од људских права садржана у тим инструментима, као и у пракси судских и несудских тела. У том погледу, и право на здравље, као људско право, може бити једно од права које може, онда када је његово уживање у држави порекла угрожено у већем интензитету, представљати основ за додељивање азила или комплементарних видова заштите у држави пријема.

У пракси ће се поставити читав низ питања везаних за приступ територији и поступку азила од којих ће многа бити резултат несавршених нових правних оквира. Стога је од кључног значаја да осим приступа заснованог на начелу солидарности, државе очувају право на међународну заштиту кроз флексибилан приступ. Правила не смеју бити ограничавајућа у погледу приступа заштити већ је само неопходно да се приступ праву на азил обезбеди на начин који је у складу са принципима заштите јавног здравља. Тамо где би мере заштите јавног здравља ограничавале а не прилагођавале приступ поступку азила, државе би морале да се врате за сто и ревидирају такве мере у циљу очувања и поштовања својих међународноправних обавеза.

Литература и извори

African Charter on Human and People's Rights, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 1520, p. 217.

Case *B.B. v. France*. Представка бр. 30930/96. Пресуда ЕСЉП од 7. септембра 1998.

Case *D. v. United Kingdom*. Представка број 30240/96. Пресуда ЕСЉП од 2. 5. 1997.

Case *Kiyutin v. Russia*. Представка број 2700/10. Пресуда ЕСЉП од 10. 3. 2011.

Case *N. v. United Kingdom*. Представка број 26565/05. Пресуда ЕСЉП од 27. 5. 2008.

Case *Paposhvili v. Belgium*. Представка број 41738/10. Пресуда ЕСЉП од 13. 12. 2016.

Case *Savran v. Denmark*. Представка број 57467/15. Пресуда ЕСЉП од 1. 10. 2019.

Global Compact on Refugees, UN dok. A/RES/73/151 (17 December 2018).

Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, UN dok. A/RES/73/195 (19 December 2018).

Ghezelbash, D., Tan, F. N. (2020). The End of the Right to Seek Asylum? COVID-19 and the Future of Refugee Protection, *International Journal of Refugee Law*, Volume 32, Issue 4, December.

European Commission, Pact on Migration and Asylum, Brussels.

European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, *European Treaty Series* - No. 126.

Закон о општем управном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 18/16 и 95/18 – аутентично тумачење

International Law Commission, Report of the International Law Commission Seventy-first session (29 April–7 June and 8 July–9 August 2019), A/74/10, New York 2019.

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 660, p. 195.

International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 2220, p. 3; Doc. A/RES/45/158.

International Pact on Economic, Social and Cultural Rights, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 993, p. 3.

IOM-UNHCR Framework document on developing standard operating procedures to facilitate the identification and protection of victims of trafficking, June 2020.

Krasić, B., Stojanović, B. (2020). Globalni kompakt o migracijama: pravna priroda i potencijalni uticaj na razvoj međunarodnog migracionog prava, *Pravni zapisi*, god. 11, br. 2.

Krstić, I., Marinković, T. (2016). *Evropsko pravo ljudskih prava*. Beograd: Savet Evrope.

Комуникација Комисије бр. 2020/С 126/02 од 17. априла 2020. године.

McAdam, J. (2020). A Watching Brief on the Impacts of COVID-19 on the World's Displaced People, *International Journal of Refugee Law*, Volume 32, Issue 2, June.

Protocol relating to the Status of Refugees, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 606, p. 267.

Protocol to the African Charter on Human and People's Rights on the Establishment of an African Court on Human and People's Rights, OAU/LEG/ AFCHPR/ PROT (III).

Пресуда бр. W 1 K 20.30872 *Applicant (Afghanistan) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

Пресуда бр. M 26a S 20.30506 *Applicant (Afghanistan) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

Пресуда бр. 5a K 11323/17.A *Applicant (Afghanistan) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

Пресуда бр. W 8 K 19.31125 *Applicants (Armenia) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

Пресуда бр. A 19 K 14017/17 *Applicant (Afghanistan) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

Пресуда бр. W186 2230502-1 *Applicant (Afghanistan) v Austrian Federal Office for Immigration and Asylum (Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl- BFA)* (2020).

Пресуда бр. 9 K 507 / 18.A *Applicant (Nigeria) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020)

Пресуда бр. B 8 K 17.32211 *Applicant (Afghanistan) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

Пресуда бр. В 7 К 20.30314 *Applicant (Ethiopia) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

Пресуда бр. 39/2020 *Applicants (Iraq) v Radauti Regional Centre for accommodation and procedures for asylum applicants (Centrul Regional de Cazare si Proceduri pentru Solicitantii de Azil din Radauti)* (2020).

Пресуда бр. ECLI:RO:TBSVA:2020:016.xxxxxxx

Пресуда бр. 44804 *Applicant v Minister of Immigration and Asylum (Ministre de l'Immigration et de l'Asile)* (2020).

Пресуда бр. 237 377 *X v Commissioner General for Refugees and Stateless Persons* (2020).

Пресуда бр. 6 A 243/20 *Applicant (Somalia) v Federal Office for Migration and Refugees (BAMF)* (2020).

Пресуда бр. ECLI:FR:CECHS:2020:440756.20200708 *Applicant (Central African Republic)* (2020)

Раичевић, Н. (2018). Изузеци од престанка избегличког статуса у случају промене околности у држави порекла. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. LVII, бр. 80.

Регулатива (ЕУ) 604/2013 (измењена), ОЈ ЕУ, L 180/31.

Revised European Social Charter, *European Treaty Series* - No. 163.

Решење Канцеларије за азил Министарства унутрашњих послова бр. 26-4370/15 од 27. 12.2017. године.

Решење Канцеларије за азил Министарства унутрашњих послова од 25. 12. 2017. године.

Стојановић, Б. (2020). Констатација Комитета за људска права у случају Јоане Тејтиота против Новог Зеланда и њен значај за међународно право, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. LIX, бр. 87.

Стојановић, Б. (2020). ИОМ-УНХЦР Оквирни документ о развоју стандардних оперативних процедура за олакшавање идентификације и заштите жртава трговине људима, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. LIX, бр. 89.

Stojanović, B. (2021). Savremeno međunarodno izbegličko pravo i nove tendencije u njegovom razvoju. U: Petrović, V. (ur.) *Sedam decenija pravne zaštite izbeglica – Zbornik radova povodom sedamdeset godina od usvajanja Konvencije o statusu izbeglica*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.

Triggs, G. (2020). We Can Secure Both Public Health *and* the Rights of Asylum Seekers to Protection, *International Journal of Refugee Law*, Volume 32, Issue 2, June.

United Nations Department of Global Communications (2020). Growth of international migration slowed by 27%, or 2 million migrants, due to COVID-19, says UN. Преузето: 24. 11. 2021. bit.ly/3b70lfc.

Universal Declaration of Human Rights, UN GA Resolution 217 A.

UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, reissued Geneva, February 2019. HCR/1P/4/ENG/REV. 4.

Human Rights Committee, Statement on derogations from the Covenant in connection with the COVID-19 pandemic, CCPR/C/128/2, 30 April 2020.

Charter of Fundamental Rights of the European Union, Official Journal of the European Union, C 326/393.

Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, New York, 10 December 1984, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 1465, p. 85.

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 1249, p. 13.

Convention on the Rights of the Child, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 1577, p. 3.

Convention on the Rights of Persons with Disabilities, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 2515, p. 3.

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Treaty Series, No. 005.

Convention Relating to the Status of Refugees, 28 July 1951, United Nations, *Treaty Series*, Vol. 189, p. 137.

CCPR General Comment No. 27: Article 12 (Freedom of Movement) Adopted at the Sixty-seventh session of the Human Rights Committee, on 2 November 1999 CCPR/C/21/Rev.1/Add.9.

Čok, V. (1999). *Pravo na državljanstvo*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.

United Nations, World leaders call for new international treaty to improve pandemic response. 30 March 2021. Доступно на: [bit.ly/ 3mbbwKe](https://bit.ly/3mbbwKe).

UNHCR/IOM (2020). COVID-19 and mixed population movements: emerging dynamics, risks and opportunities: A UNHCR/IOM discussion paper. Приступљено 24. 11. 2021. bit.ly/3jwfbA1

UNHCR, Age, Gender and Diversity Considerations – COVID-19, 21 March 2020

UNHCR, Gender-based violence prevention, risk mitigation and response during COVID-19, 26 March 2020

UNHCR, Key Legal Considerations on access to territory for persons in need of international protection in the context of the COVID-19 response, 16 March 2020

UNHCR, Key Procedural Considerations on the Remote Participation of Asylum-Seekers in the Refugee Status Determination Interview, 15 May 2020

UNHCR, Practical Recommendations and Good Practice to Address Protection Concerns in the Context of the COVID-19 Pandemic, 9 April 2020.

UNHCR, Risk Communication and Community Engagement (RCCE) – COVID-19, 21 March 2020

UNHCR, The COVID-19 crisis: Key Protection Messages, 31 March 2020

UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, reissued Geneva, February 2019. HCR/1P/4/ENG/REV. 4.

Forman, L., The Evolution of the Right to Health in the Shadow of COVID-19, *Health and Human Rights Journal*, June 2020, Vol. 22, No. 1.

Human Rights Committee, *Ioane Teitiota v. New Zealand*, CCPR/C/127/D/2728/2016, 7 January 2020.

World Health Organisation, Promoting the health of refugees and migrants – Framework of Priorities and Guiding Principles to Promote the Health of Refugees and Migrants. Доступно на: [bit.ly/ 3GkFuDs](https://bit.ly/3GkFuDs).

Bojan Stojanović, LL.M.,

Legal Advisor, Centre for Research and Social Development IDEAS, Belgrade

Bogdan Krsić,

Balkans Migration and Displacement Hub,

Save the Children, Belgrade

Zoran T. Stojanović, Graduate Demographer

**INTERNATIONAL PROTECTION AND APPLICATION OF THE
NON-REFOULEMENT PRINCIPLE IN COUNTRIES WITH
INADEQUATE OR INACCESSIBLE HEALTHCARE**

Summary

The Coronavirus pandemic has once again exposed the dramatic differences between countries in terms of access to and quality of healthcare. With reference to the context of the Coronavirus pandemic, the authors analyse whether the endangered right to health, as a fundamental human right which is endangered through inadequate or inaccessible healthcare, can be the basis for granting the international protection or applying the principle of non-refoulement. This topic has been insufficiently covered both in legal theory and in legal documents, while the case law on this matter is still in the process of development. The current practice of the European Court of Human Rights regarding the right to asylum and health is not uniform, but it is to be expected that relevant case law and changes in the legal framework will ensue in the forthcoming period.

Keywords: *Right to Health, Asylum, International Protection, Human Rights, Migration, COVID-19 pandemic, Non-refoulement, European Court of Human Rights.*